

Resenärsforums yttrande över remiss gällande Trafikförsörjningsprogram för Västra Götalandsregionen 2021–2029

Resenärsforum är Sveriges nationella intresseorganisation för kollektivtrafikens konsumenter, resenärerna. Resenärsforum omfattar ett tjugotal regionala resenärsnätverk och organiserar därutöver enskilda resenärer. Resenärsforum är medlem av Sveriges konsumenter och representerar Sverige i paraplyorganisationen European Passengers' Federation, som samlar europeiska resenärsorganisationer.

Resenärsforum har tagit del av Västra Götalandsregionens remiss och tackar för möjligheten att få lämna synpunkter. Resenärsforum har rådgjort med regionala representanter för att sammanställa detta remissvar. Resenärsforum vill uppmärksamma att enligt 2 kap. 9 § i kollektivtrafiklagen (2010:1065) ska samråd ske med resenärer vid framtagande av trafikförsörjningsprogram.

Göteborg den 22 september 2020

För Resenärsforum
Johnny Bröndt, styrelseledamot

Inledning

Kollektivtrafiken utgör en viktig funktion i samhället, inte minst för att kunna uppnå globala och nationella miljö- och klimatmål. Om trafik ska kunna flyttas över från bil till mer energieffektiva transporter behöver kollektivtrafiken bli ett attraktivare alternativ. Ambitionen måste vara att en större andel av resorna ska göras med kollektivtrafik, cykel och till fots i syfte att kunna minska belastningen på vägnätet och begränsa transporternas miljöpåverkan. Kollektivtrafiken är dessutom yteffektiv och frigör utrymme i våra städer för andra verksamheter, vilket också stimulerar den ekonomiska utvecklingen.

Resenärsforum konstaterar att det i Västra Götaland finns områden där det finns bättre förutsättningar för en bra kollektivtrafik än i andra områden, t.ex. i glesbygden. Det är därför angeläget att det finns möjlighet för dem som inte har tillgång till kollektivtrafik i närheten att kunna parkera sin bil eller cykel tryggt och säkert i anslutning till en hållplats eller station och därefter fortsätta med kollektivtrafiken.

Resenärsforum betonar att kollektivtrafiken i regionen måste betraktas som en del av ett större transportsystem och regionen behöver planera utifrån ett såväl lokalt, regionalt, interregionalt som nationellt resandebehov. Västra Götaland har ett av Sveriges största utbud av kollektivtrafik, men vi får inte glömma trafiken till och från grannregionerna. Taxesystemen kan i en del fall göra att även korta resor över en regiongräns kan bli orimligt dyra, regionen bör anpassa priserna i sådana fall. Det är nödvändigt att regionen intar en aktiv roll för att säkerställa att tillräckliga medel investeras i infrastrukturen så att hela resan ska kunna fungera för den enskilde resenären från start till mål.

Ett aktivt påverkansarbete gentemot nationella myndigheter krävs för att lyfta vikten av satsningar i nationella och regionala infrastrukturplaner, men också för att bistå kommunerna och peka på behovet av medel till kollektivtrafikens kringliggande infrastruktur såsom gång- och cykelvägar till hållplatser och stationer.

Resenärsforum framhåller följande punkter:

- Säkerställ kraftfulla satsningar på kollektivtrafikens infrastruktur, i synnerhet på spårtrafiken, eftersom den utgör ryggraden i kollektivtrafiknätet och upplevs av resenärer som det mest attraktiva färdmedlet.
- Korta restiderna i kollektivtrafiken och planera för effektivare bytestider, såväl för lokala, regionala som långväga resor.
- Linjenätet behöver ha en tillräcklig turtäthet, spridd över hela trafikdygnet för att fånga såväl resor till arbete, studier som fritidsresor. Detta gäller i synnerhet för att kunna tillgängliggöra transportsystemet för den som inte har körkort eller tillgång till egen bil.
- För att kunna attrahera nya kunder måste det vara enkelt att få information om linjenät och tidtabeller. Det behöver också vara enkelt att köpa biljett. Det gäller vare sig man reser dagligen eller ska göra enstaka resor. Det bör vara möjligt att betala med kontokort ombord och det behöver finnas möjlighet att nå kundtjänst och trygghetsjour via telefon under hela trafikdygnet.
- Resenärer behöver ha tillgång till korrekt information såväl före, under som efter en resa. Information behöver finnas tillgänglig både digitalt och muntligt såsom utrop vid hållplatser och ombord.
- Det behöver finnas tydlig information på stationer, hållplatser och ombord på fordon om vilka

rättigheter resenärer har vid försenade och inställda turer. Resenärsforum föreslår att det införs en kom-fram-garanti, så att ingen ska riskera att bli strandsatt vid trafikavbrott.
- Säkerställ att planeringen framför allt sker utifrån ett resenärsperspektiv och involverar resenärerna.

Kollektivtrafiken stommen i samhällsplaneringen

När nya områden byggs, såväl arbetsplatser som bostäder, behöver kollektivtrafiken finnas med i planeringen redan från starten så att invånarna vänjer sig vid att åka kollektivt från början. Regionen behöver bevaka detta i dialog med kommunala företrädare för att kontinuerligt kunna anpassa utbudet.

God framkomlighet för kollektivtrafiken måste prioriteras så att restidskvoten gentemot biltrafiken är attraktiv. Ju fler som reser tillsammans, desto mer minskar behovet av att bygga ut vägnätet och anlägga fler parkeringsplatser, eftersom kollektivtrafiken är mer yteffektiv och därmed frigör utrymme i städerna. Detta stimulerar den ekonomiska utvecklingen då ytor istället kan användas för exploatering av bostäder och verksamheter.

Resenärsforum framhåller vikten av att säkerställa långsiktiga och kraftfulla satsningar på spårtrafiken eftersom den är strukturskapande för samhällsplaneringen och utgör ryggraden i kollektivtrafiknätet. Tågresor upplevs dessutom av resenärer som det mest attraktiva färd sättet. Målbild tåg 2035 är ett utmärkt exempel på hur regionen ser på detta.

Stationerna – kollektivtrafikens skyltfönster

Kollektivtrafikens bytespunkter utgör hjärtat i kollektivtrafiksystemet och Resenärsforum bedriver sedan ett par år ett stationsprojekt där vi på plats har inventerat drygt 300 bytespunkter runt om i Sverige. Cirka 60 olika funktioner på och intill stationen har bedömts enligt en standardiserad metodik för att undersöka tillgång, tillgänglighet och kvalitet av trafikinformation och serviceutbud. Inom ramen för detta projekt har vi träffat regionala kollektivtrafikmyndigheter, trafikbolag och beslutsfattare och presenterat resultaten. Resenärsforum har besökt Västtrafik i detta ärende och informerade då vad vi noterat gällande Västtrafiks område.

Resenärsforum vill påpeka att vid större stationer och hållplatser behöver det finnas anslagna tidtabeller och kartor över linjenätet som bör kompletteras med realtidsskyltar och ”prator”, d.v.s. digitala tidtabeller för synskadade. Annat som ofta efterfrågas är punktskrift och tillgång till hjärtstartare.

Resenärsforum har sedan länge efterfrågat att det ska finnas EN ansvarig aktör som garanterar god service och information till resenärer vid stationer och andra bytespunkter. Idag lämnas ofta resenärer vind för våg när de ska byta tåg eller buss, i synnerhet när det inträffar trafikstörningar. Resenärsforum anser att den regionala kollektivtrafikmyndigheten bör ta ledartröjan och bevaka dessa frågor så länge som det saknas en ansvarig nationell myndighet för detta.

Vikten av god information

Resenärer behöver få korrekt information såväl före, under som efter en resa. Information behöver finnas lätt tillgänglig både digitalt, i tryckt format och muntligt såsom utrop vid hållplatser som ombord på fordonen.

Det måste vara så enkelt att alla klarar av att söka information om utbud och förstå hur man köper biljett. Om sådan service endast erbjuds via appar riskerar man att gå miste om flera resenärsgupper, t.ex. tillfälliga besökare som bara vill kunna köpa enstaka resor eller personer som inte har, eller vet hur man hanterar en smartphone.

Resenärsforum anser att det borde vara möjligt att köpa biljett ombord med kontokort samt att biljettsystemet borde vara samordnat med andra regioner och att villkoren behöver harmoniseras så att det inte är olika biljettregler som gäller vid resor med kollektivtrafik i olika delar av landet. Skilda system och villkor skapar osäkerhet för resenärerna och höjer tröskeln för den som vill börja resa kollektivt. Resenärsforum uppmanar att skyndsamt implementera ett gemensamt nationellt biljettsystem.

I och med digitaliseringen har det blivit allt viktigare att stations- och hållplatsnamn framgår tydligt och att de benämns med samma namn i olika reseplanerare. Vid stationer och hållplatser behöver det förutom tydliga stations- och hållplatsskyltar finnas information om vilka trafikföretag som trafikerar sträckan och hur de som ansvarar för trafiken kan kontaktas.

Resenärsforum anser att den regionala kollektivtrafikmyndigheten behöver ta ansvar för att resenärerna får information om all kollektivtrafik i regionen, även i de fall där andra operatörer bedriver trafik. Att erbjuda en utskrivna tidtabell till dem som så önskar, borde vara en service som myndigheten skulle kunna tillhandahålla. Resenärsforum efterfrågar bättre översikt över regionens kollektivtrafikutbud. Det är viktigt att komplettera digitala sökfunktioner och reseplanerare med kartor för att underlätta för invånare och besökare att upptäcka resmöjligheter.

Resenärsforum är tveksam till det nya zonsystem som regionen vill införa. Vi anser att det är olyckligt att "uppfinna hjulet själv" utan att samordna med omkringliggande regioner eller nationellt. Kollektivtrafiken i Sverige behöver vara ett harmoniserat system, inte vara som öar med olika principer här och där.

Vid trafikstörningar ska det vara en självklarhet att informera om förseningen, dess orsak, eventuell ersättningstrafik och hur resenärer ska gå till väga för att söka ersättning vid förseningar och utebliven resa. Snabb, anpassad och tydlig information vid trafikstörningar är grundläggande för att skapa tilltro till kollektivtrafiken. Den regionala kollektivtrafikmyndigheten behöver ta ansvar för att alla trafikutövare i regionen lever upp till detta.

Trafikverket har nyligen lämnat en rapport om åtgärder för förbättrad trafikinformation i järnvägstrafiken. Handlingsplanen pekar ut tre viktiga åtgärder: a) utöka informationen på dynamiska skyltar på perronger och i stationsbyggnader b) förbättra utrop om ersättningstrafik genom att upprätta ett nationellt register för hållplatser för ersättningstrafik och c) proaktivt lämna information om förväntad förseningstid, bland annat genom att analysera historiska data

av trafikstörningar. Resenärsforum anser att regionen ska sträva efter att detta implementeras. Angeläget är också att motsvarande åtgärder införförs för all busstrafik.

Det blir också allt viktigare att kollektivtrafiken kan erbjuda god kringsservice. Högre standard på fordonen efterfrågas och bytespunkterna behöver kunna erbjuda bekväma sittplatser, laddningsmöjligheter och tillgång till wifi.

Gällande regionens mål för den kommande planperioden

Övergripande mål

Andelen hållbara resor ska öka i hela Västra Götaland.

Definition: Resor med kollektivtrafik, cykel och gång ska öka i förhållande till andra resor.

Mål år 2025: Andelen hållbara resor i Västra Götaland ska öka till minst 42 procent.

Mål år 2035: Andelen hållbara resor i Västra Götaland ska öka till minst 50 procent.

Nivå år 2018: 39 procent.

Resenärsforums kommentar: Vi tycker att ambitionen är bra men för låg, särskilt för 2025. Det är tänkbart att nivån för 2025 beror på att hänsyn tas till redan ingångna trafikavtal, men det framgår inte.

God geografisk tillgänglighet

Definition: Invånarna ska ges möjlighet att ta del av kollektivtrafiken utifrån olika geografiska förutsättningar.

Mål år 2025: Andelen invånare med högst 60 minuters restid med kollektivtrafik till närmsta regionala pendlingsnav och minst 10 resmöjligheter (i båda riktningar) per dag ska öka till 80 – 85 procent.

Nivå år 2018: Under framtagande.

Resenärsforums kommentar: Eftersom nivån för 2018 inte framgår är detta svårt att bedöma.

Antal resor med kollektivtrafik

Antal resor med kollektivtrafik ska öka till minst 380 miljoner (fördubblingsmålet).

Nivå år 2018: 339 miljoner resor.

Antal kollektivtrafikresor i stråk och stadstrafik ska öka till 65 miljoner resor i stråk och 295 miljoner resor i stadstrafik.

Nivå år 2018: Stråk 55 miljoner resor, stadstrafik 258 miljoner resor.

Resenärsforums kommentar: Även här anser vi att regionens mål är lite väl försiktigt.

Enkel, trygg och inkluderande

Definition: Kollektivtrafiken skall uppfattas som enkel, trygg och inkluderande

Andelen invånare som anser att det är enkelt att åka med Västtrafik ska öka till minst 65 procent.

Nivå år 2018: 61 procent.

Resenärsforums kommentar: En nyckelfaktor för att uppnå det här målet är hur resenärerna tar emot det nya zonsystemet. Det nu gällande systemet med bl.a. check-in/check-out kan ha påverkat resenärernas uppfattning negativt.

Andelen invånare som känner trygghet att åka med Västtrafik ska öka till minst 70 procent.

Nivå år 2018: 66 procent.

Resenärsforums kommentar: Detta är en bra ambition, men tyvärr förfogar inte regionen själv över alla verktyg som behövs för att kunna uppnå målet.

Antal prioriterade hållplatser och terminaler som är anpassade för personer med funktionsnedsättning ska öka till minst 800 stycken.

Nivå år 2018: Cirka 400 fullt anpassade hållplatser och terminaler.

Resenärsforums kommentar: Detta är ett bra mål med en hög ambitionsnivå.

Låg miljöpåverkan

Definition: Kollektivtrafiken ska bidra till minskad miljö- och klimatpåverkan.

Mål år 2025: Utsläppen av CO2 per personkilometer i kollektivtrafiken ska minska med minst 85 procent jämfört med år 2006.

Nivå år 2018: Minskning med 72 procent jämfört med år 2006.

Resenärsforums kommentar: Återigen känns det som att ambitionen är lite väl försiktig.

Kollektivtrafikens motoriserade marknadsandel ska öka till minst 35 procent.

Nivå år 2018: 33 procent.

Resenärsforums kommentar: Regionens ambition är även här lite väl låg. Bättre kan ni!

God tillgänglighet

Resenärsforum påtalar vikten av att erbjuda ett linjenät med tillräcklig turtäthet spridd över hela trafikdygnet, för att fånga såväl behov av resor till och från arbete, studier som fritidsresor. Detta gäller i synnerhet för att kunna tillgängliggöra transportsystemet för den som inte har körkort eller tillgång till egen bil.

Vi vill även påtala vikten av tillgänglighetsanpassning av fordon, hållplatser och stationer. Arbetet med tillgänglighetsanpassningar måste ha som mål att kollektivtrafiken ska vara lättåtkomlig och tillgänglig för alla. Fungerande rulltrappor, hissar, och självöppnande dörrar är för vissa helt nödvändiga för att överhuvudtaget kunna resa kollektivt, samtidigt som sådana funktioner underlättar för alla resenärer.

Regionen behöver aktivt verka för att stödja väghållarna att förbättra infrastrukturen till och från hållplatser och stationer, för att slå vakt om att tillgängliggöra hela resan från start till mål. Det är också viktigt att det finns information om i vilken grad hållplatser och stationer är tillgänglighetsanpassade.

Alla bor inte inom gångavstånd till en hållplats eller station. Vi vill understryka att det behöver planeras för trygga uppställningsplatser för bil, cykel eller andra fordon vid hållplatser och stationer. Det måste även tydligt framgå när och hur det är möjligt att ta med sin cykel på tåg eller buss.

I och med framväxten av allt fler elfordon bör det även finnas tillgång till laddning av cyklar och bilar vid infartsparkeringar. Det måste också finnas möjlighet att hämta och lämna resenärer med färdtjänst, taxi och bil vid större bytespunkter.

Resenären ska vara trygg i kollektivtrafiken

Det måste upplevas tryggt att resa kollektivt. Det handlar såväl om att planera för trygghet vid utformning av hållplatser och stationer som att det finns möjlighet att ringa ett trygghetsnummer där någon svarar under hela trafikdygnet.

Planera för minskad trängsel

Coronapandemin har i stor utsträckning påverkat våra resvanor. Folkhälsomyndighetens rekommendation att undvika trängsel har ökat behovet av fler turer i kollektivtrafiken i synnerhet när gymnasieskolorna har återgått till undervisning i skolorna. Mer flexibla skoltider behöver diskuteras med kommunerna så att alla elever inte behöver resa till och från samtidigt. En konkret åtgärd kan vara att sprida start- och sluttider för grundskolan och gymnasiet på orter där dessa idag har samma tider.

Bussar och tåg behöver städas i högre grad än tidigare. På sikt kan man också behöva förändra ventilationssystem och möblering i fordonen. På- och avstigning samt biljettviseringsmöjligheter bör snarast möjliggöras vid alla dörrar. En annan åtgärd skulle kunna vara att den regionala kollektivtrafikmyndigheten tar fram system som i realtid kan redovisa hur beläggningen ser ut på bussar och tåg.

Även efter Corona finns det anledning att tro att vi i högre grad än tidigare kommer att vilja undvika trängsel. Det är därför viktigt att tänka igenom vad som behöver göras för att minska trängseln i kollektivtrafiken i framtiden. Regionen, som är ansvarig för såväl sjukvård som kollektivtrafik, har goda förutsättningar till samordning för att möta kommande utmaningar.

Involvera resenärerna

Resenärsforum vill att kollektivtrafiken i högre grad planeras utifrån resenärernas behov. Bättre kännedom om kollektivtrafikens kunder kommer att kunna bidra till att utveckla systemet och i sin tur göra kollektivtrafiken attraktivare, för att kunna få fler att resa kollektivt. Resenärsforum saknar en handlingsplan för hur regionen kontinuerligt tänker arbeta för att involvera kollektivtrafikens konsumenter. Resenärsforum erbjuder sig att stå till tjänst för detta ändamål.

Avslutning

Avslutningsvis vill Resenärsforum uttrycka sin oro över finansieringen av kollektivtrafiken i Västra Götaland och i resten av landet. Västra Götalandsregionen har på ett förtjänstfullt sätt hållit trafikutbudet på en hög nivå under pandemin. Den ersättning regionerna hittills blivit utlovade av statsmakterna motsvarat långt i från det intäktsbortfall som det minskade resandet har inneburit. Detta skulle kunna leda till att regionerna framöver riskerar att tvingas till kraftiga neddragningar av trafiken och kraftiga taxehöjningar vilket vore mycket olyckligt.